

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЦИКЛІЧНОСТІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація.

Стаття присвячена визначенню впливу циклічності на ефективність роботи підприємств будівельної галузі (а саме підприємств-забудовників та виробників будівельних товарів) та статистичному аналізу з обрахунку кореляції між ВВП України та показниками ефективності підприємства (доходом, валовим та чистим прибутками). Також обраховано ступінь впливу ВВП України на кожен з вказаних показників і розглянуто, яка частка змін залежного показника викликана зміною ВВП України.

Постановка проблеми.

На сьогоднішній день одним з ключових стресових факторів для світового співтовариства є побоювання чергової економічної кризи. Економічна циклічність впевнено вийшла на перше місце серед макроекономічних проблем людства і є причиною багатьох похідних проблем.

Слід зазначити, що жодна країна не уникала впливу кризи, однак в слаборозвинених країнах, до яких належить і Україна, цей вплив був найбільш руйнівним. При цьому особливо відчутним він був саме у вітчизняній будівельній галузі, яка є однією з найбільш циклічних в економічній системі. Виходячи із вище зазначеного, будівельна галузь вимагає розробки комплексу підходів до вирішення проблем забезпечення ефективності функціонування будівельних підприємств. Для цього необхідно визначити, що циклічність впливає на ефективність підприємств будівельної галузі, а також дослідити характер цього впливу.

Мета статті.

Визначити вплив циклічності на ефективність роботи підприємств будівельної галузі та дослідити характер зв'язку ВВП України з показниками ефективності підприємства, а саме з доходом, валовим прибутком та чистим прибутком.

Викладення основного матеріалу.

Для визначення впливу економічної циклічності на будівельну галузь необхідно спочатку співставити розвиток світової та національної економіки з динамікою розвитку будівельної галузі.

Спочатку було проведено співставлення графіку темпів зростання світового ВВП у 1980-2011 рр. (рис. 1) та графіку приросту ВВП України у 1991-2011 рр. (рис. 2).

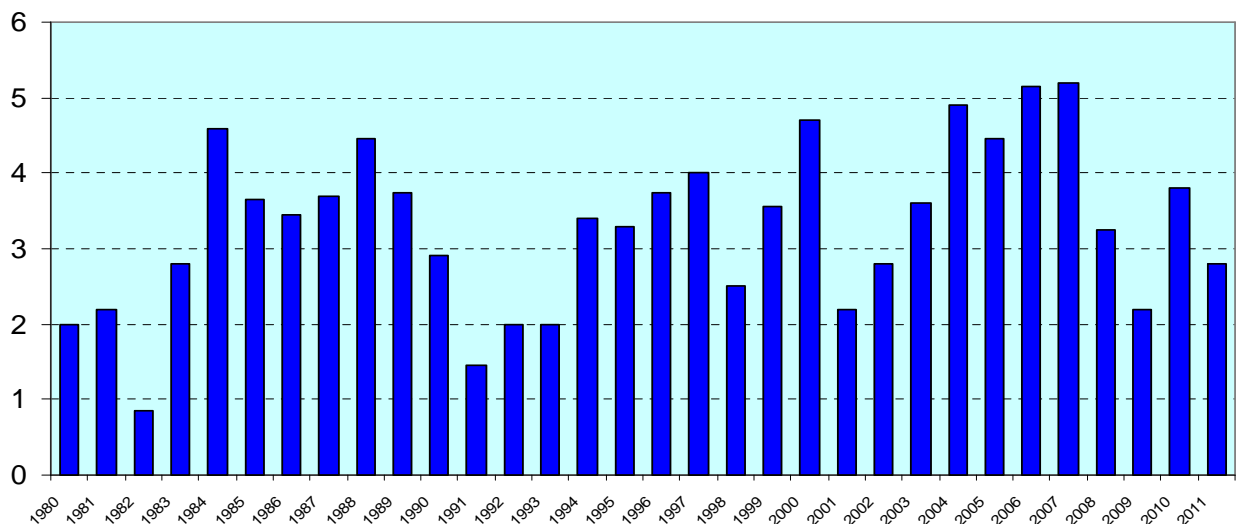

Рис. 1. Темпи зростання світового ВВП у 1980-2011 рр. (у незмінних цінах, у % до попереднього року)

У зміні світового ВВП чітко спостерігаються цикли Кітчина, що зазвичай тривають 3, але інколи і до 5 років (закінчення вказаних циклів різким мінімумом темпів зростання світового ВВП чітко спостерігається у 1982, 1986, 1991, 1995, 1998, 2001, 2005 і 2009 році. Також можна простежити і мінімуми циклів Жугляра, які значно нижче інших (у 1982, 1991, 2001 та 2009 рр.) [1,2].

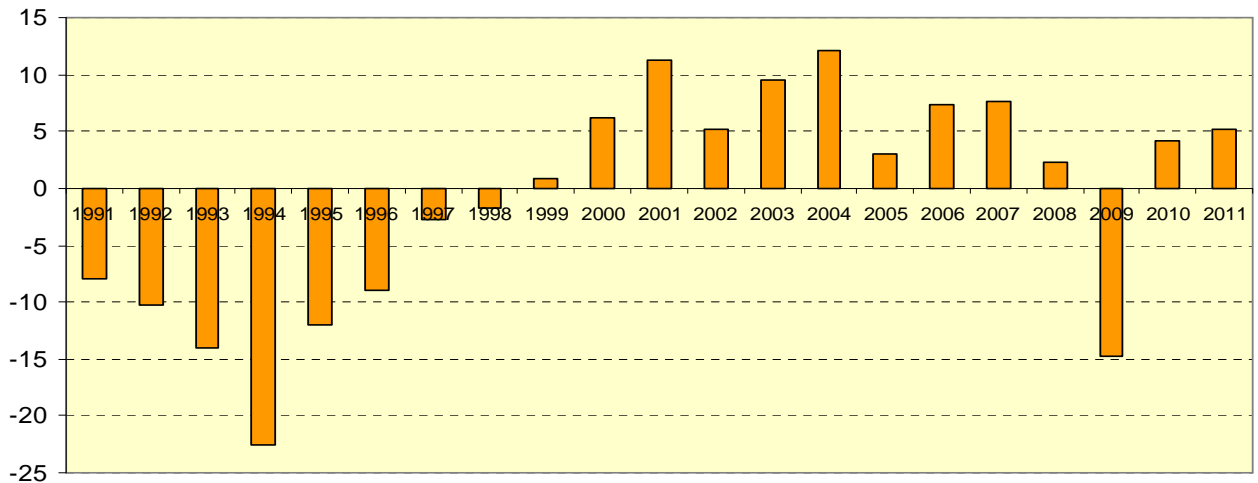

Рис. 2. Темпи зростання ВВП України у 1991-2011 рр. (у незмінних цінах, у % до попереднього року)

Відносно ж графіку приросту ВВП України можна зробити висновок, що у період 1991-1998 рр. циклічність світової економіки не впливала на економіку України, яка мала власний незалежний тренд розвитку (на нашу думку, це було пов'язано із формуванням ринкової економіки), але з 1999 року увійшла у резонанс із світовими процесами і більш менш точно почала відображати світові економічні цикли, хоча і зі значно вищою амплітудою (що характерно для слаборозвинених країн) та деяким запізненням (наприклад в 2001 році) [3,4].

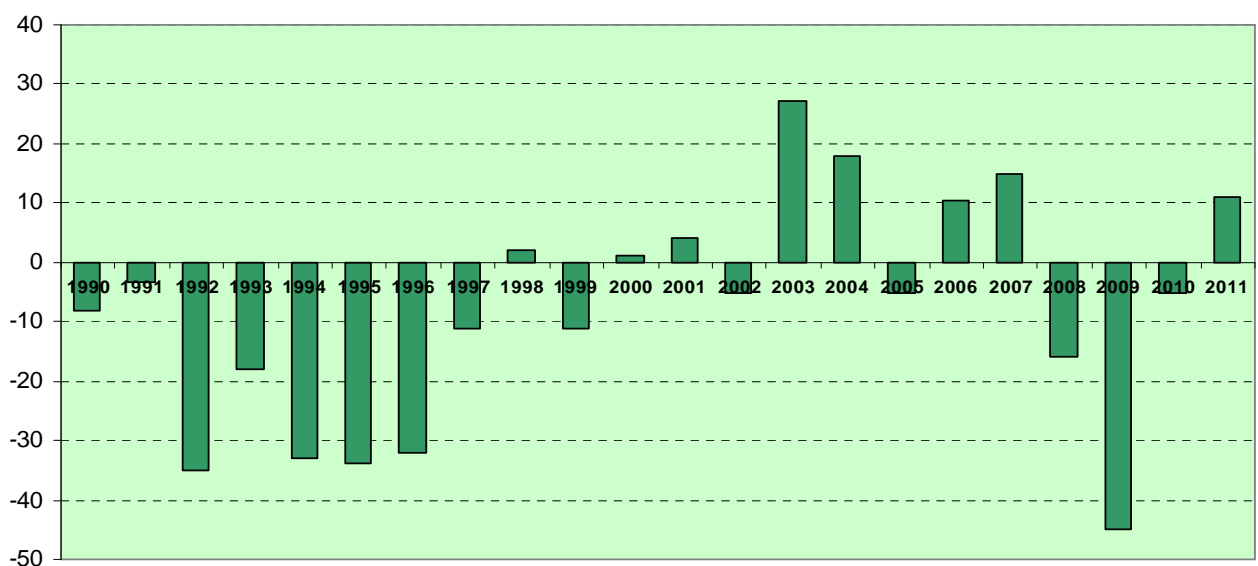

Рис. 3. Темпи зростання обсягів будівництва в Україні у 1990-2011 рр. (у незмінних цінах, у % до попереднього року)

На рис. 3 відображено темпи зростання обсягів будівництва в Україні протягом 1990-2011 рр. Аналіз даного графіка вказує на циклічність обсягів будівельних робіт. Зокрема, за підсумками 2005 р. значення обсягу виконаних будівельних робіт різко зменшилося як наслідок президентських виборів 2004 р. та спричиненої ними політичної нестабільності в країні. Але за підсумками 2007 р. темпи зростання обсягів будівництва збільшилися на 15,6% порівняно з 2006 р., що відбулося в результаті значних обсягів державного фінансування за окремими статтями бюджету. Вже в 2008 р. обсяг будівництва зменшився на 31,4 %, при цьому скорочення відбулося за усіма видами будівельної діяльності. Погіршення результатів роботи будівельного сектору було пов'язане з обмеженням інвестиційних можливостей державного бюджету, уповільненням інвестиційної та ділової активності у зв'язку з фінансовою кризою [5]. У 2009 р. спостерігається поглиблення негативної тенденції. Проте загальний обсяг будівельних робіт, виконаних у 2011 р., збільшився порівняно із 2010 р. на 11,1% і досяг 60,5 млрд грн. [6].

Для визначення зв'язку між динамікою ВВП України та обсягами будівництва було проаналізовано рис. 2 і рис. 3. Зіставляючи вказані графіки, можна побачити, що динаміка обсягів будівництва досить точно повторює усі циклічні коливання ВВП, але із значно вищою амплітудою (що і є ознакою циклічної галузі). При цьому при досягненні позитивних мінімумів темпів зростання ВВП, темпи зростання обсягів будівництва переходять у негативну зону. Також можна побачити два винятки із вказаної закономірності, викликані невпевненістю будівельників в перспективах економічного зростання (у 1999 та 2004 роках).

Отже, аналіз стану будівельної галузі вказує на циклічність її розвитку. При цьому слід зазначити, що циклічність будівельної галузі України є проявом циклічності світової економіки.

Для врахування впливу економічної циклічності в процесі управління будівельними підприємствами необхідно кількісно оцінити вплив ВВП України на показники ефективності підприємств будівельної галузі. При цьому варто

аналізувати вплив ВВП України окремо на підприємства-забудовники та підприємства-виробники будівельних товарів.

Для визначення впливу циклічності на ефективність функціонування підприємств будівельної галузі був проведений статистичний аналіз із пошуку регресійної та рангової залежності між ВВП України та доходом, валовим та чистим прибутками підприємств, а також був обрахований коефіцієнт детермінації, який показує, яка частка змін залежного показника викликана зміною факторного. Вихідними даними для аналізу стали фінансові звіти підприємств будівельної галузі з інтернет-сайту „smida.gov.ua” за період з 2001 до 2010 рр. [7], а також дані Держкомстату за вказаний період [1].

Вплив ВВП України на показники ефективності роботи підприємств з виробництва будівельних товарів. Для аналізу були використані дані 32 провідних підприємств, що займаються виробництвом різних асортиментних угруповань будівельних товарів (конструкційні матеріали, тепло- та звукоізоляційні матеріали та вироби, сантехнічні вироби тощо) [8].

Рис. 4. Динаміка ВВП України та доходу підприємств-виробників будівельних товарів у 2001-2010 рр. (у постійних цінах та у % до попереднього року)

На рис. 4 відображена динаміка ВВП України та доходу підприємств-виробників будівельних товарів у постійних цінах, а також динаміка темпів приросту цих показників. Спостерігається чітка залежність між зміною доходу та рівнем розвитку економіки країни. Проведений статистичний аналіз також її підтверджує. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена становить для цих показників 98,8 %, що вказує на дуже міцний взаємозв'язок, при цьому коефіцієнт детермінації склав 0,858. Саме така частка варіації доходу будівельних підприємств пояснюється змінами ВВП України. Рівняння регресії має наступний вигляд: $\hat{y} = -52471 + 0,121x$. Так як залежність між ВВП України в постійних цінах та доходом будівельних підприємств така сильна, то, знаючи офіційний прогноз ВВП України [9], за допомогою цього рівняння можна обрахувати середній дохід підприємств-виробників.

На рис. 5 проілюстрована динаміка ВВП України та валового прибутку виробників будівельних товарів у постійних цінах, а також динаміка темпів приросту цих показників.

Рис. 5. Динаміка ВВП України та валового прибутку підприємств-виробників будівельних товарів у 2001-2010 рр. (у постійних цінах та у % до попереднього року)

Спостерігається чітка залежність у зміні досліджуваних показників. Протягом 2001-2008 рр. вони характеризуються позитивною тенденцією розвитку. Але у 2009 році відбулося зниження ВВП України та стрімке падіння валового доходу підприємств-виробників будівельних товарів в результаті кризових явищ в економіці. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена склав 84,2 %, що засвідчує досить сильний взаємозв'язок. Рівняння регресії вказаної залежності виглядає таким чином: $\hat{y} = -12831 + 0,027x$. Ступінь впливу ВВП України на валовий прибуток підприємств (коефіцієнт детермінації) дорівнює 0,684.

На рис. 6 відображена динаміка ВВП України та чистого прибутку виробників будівельних товарів у постійних цінах, а також динаміка темпів приросту цих показників.

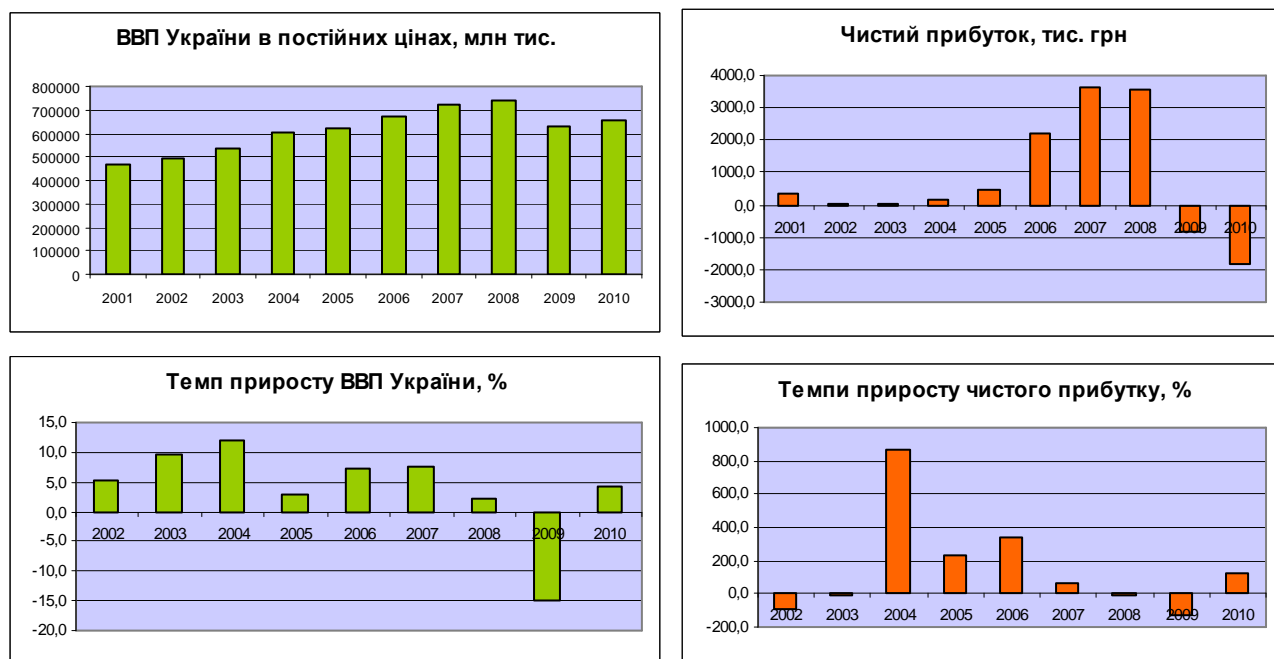

Рис. 6. Динаміка ВВП України та чистого прибутку підприємств-виробників будівельних товарів у 2001-2010 рр.

(у постійних цінах та у % до попереднього року)

Взаємозалежність даних показників досить чітко прослідковується, проте вона значно менша порівняно з попередніми варіантами. Статистичний аналіз також це підтвердив. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена склав лише 46,7 %, що засвідчує середній взаємозв'язок між цими показниками. Рівняння

регресії має наступний вигляд: $\hat{y} = -6028 + 0,011x$. Частка змін чистого прибутку, яка викликана саме змінами ВВП України також найнижча серед розглянутих варіантів і дорівнює 30,3 %.

Вплив ВВП України на показники ефективності роботи підприємств-забудовників. Для аналізу були використані дані 28 найвідоміших підприємств-забудовників [8].

На рис. 7 відображена динаміка ВВП України та доходу підприємств-забудовників у постійних цінах, а також динаміка темпів приросту цих показників.

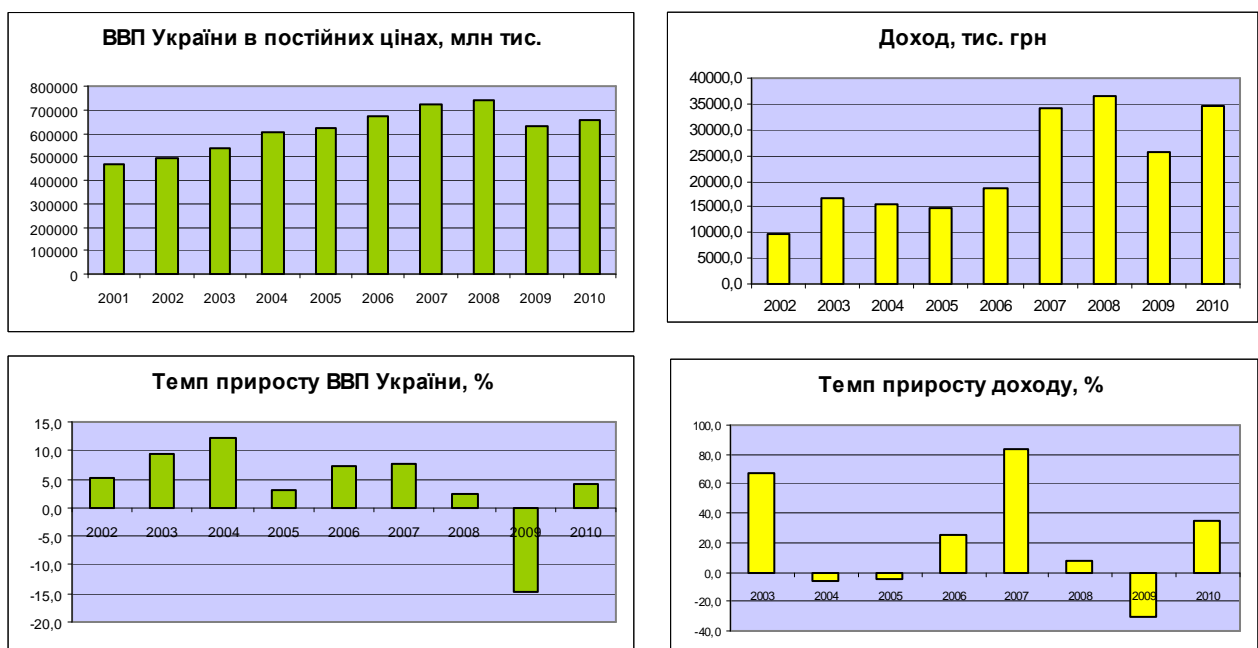

Рис. 7. Динаміка приросту ВВП України та приросту доходу підприємств-забудовників у 2001-2010 рр. (у постійних цінах та у % до попереднього року)

Протягом 2001-2010 рр. спостерігається позитивна тенденція у розвитку ВВП України. В цей же час дохід підприємств-забудовників починаючи з 2003 року знижується. Спад цього показника можна пояснити президентськими виборами 2004 року, політичною кризою та нестабільністю в країні. Лише в 2006 році відбувається поживавлення, а у 2007 році різке підвищення доходу підприємств-забудовників і збереження цього рівня у 2008 році. У 2009 році в результаті кризових явищ в економіці відбулося суттєве скорочення як ВВП

України, так і середнього доходу. Проте наступний рік ознаменувався позитивним вектором. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена становить для цих показників 85,0 %, що вказує на міцний взаємозв'язок. Рівняння регресії, що описує вказану залежність, має такий вигляд: $\hat{y} = -43347 + 0,105x$. При цьому коефіцієнт детермінації склав 0,676.

На рис. 8 проілюстрована динаміка ВВП України та валового прибутку виробників будівельних товарів у постійних цінах, а також динаміка темпів приросту цих показників. Спостерігається залежність у зміні досліджуваних показників. Проте валовий прибуток підприємств-забудовників, як і доход на попередньому рисунку, характеризується спадом у 2005 році, який можна пояснити президентськими виборами 2004 року та політичною нестабільністю в країні. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена склав 83,3 %, що засвідчує достатньо міцний взаємозв'язок. Рівняння регресії є таким: $\hat{y} = -29098 + 0,066x$. Ступінь впливу ВВП України на валовий прибуток підприємств (коефіцієнт детермінації) дорівнює 0,293.

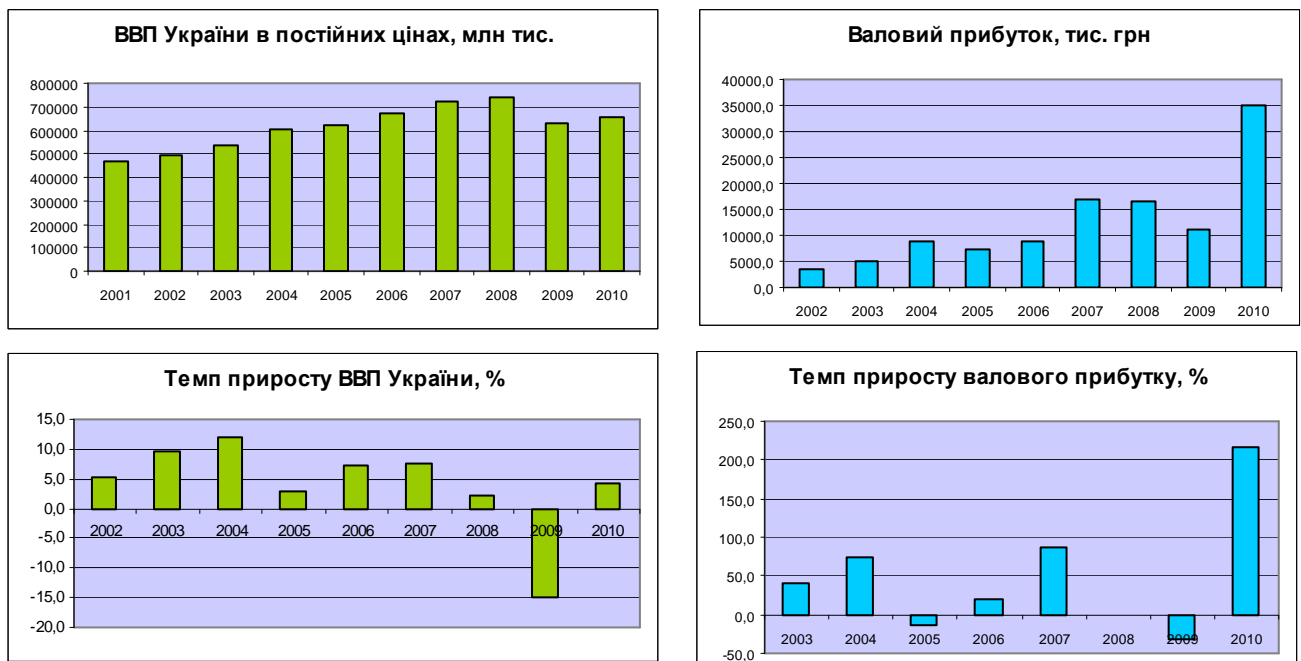

Рис. 8. Динаміка ВВП України та валового прибутку підприємств-забудовників у 2001-2010 рр.

(у постійних цінах та у % до попереднього року)

На рис. 9 відображена динаміка ВВП України та чистого прибутку виробників будівельних товарів у постійних цінах, а також динаміка темпів приросту цих показників. Починаючи з 2003 року значення обох досліджуваних показників зростають. Різкий спад чистого прибутку підприємств-забудовників відбувся у 2008 році з поглибленням негативної тенденції у 2009 році. Починаючи з 2010 року відбувається стрімке зростання чистого прибутку, що зумовлено поступовим виходом економіки нашої країни з фінансово-економічної кризи.

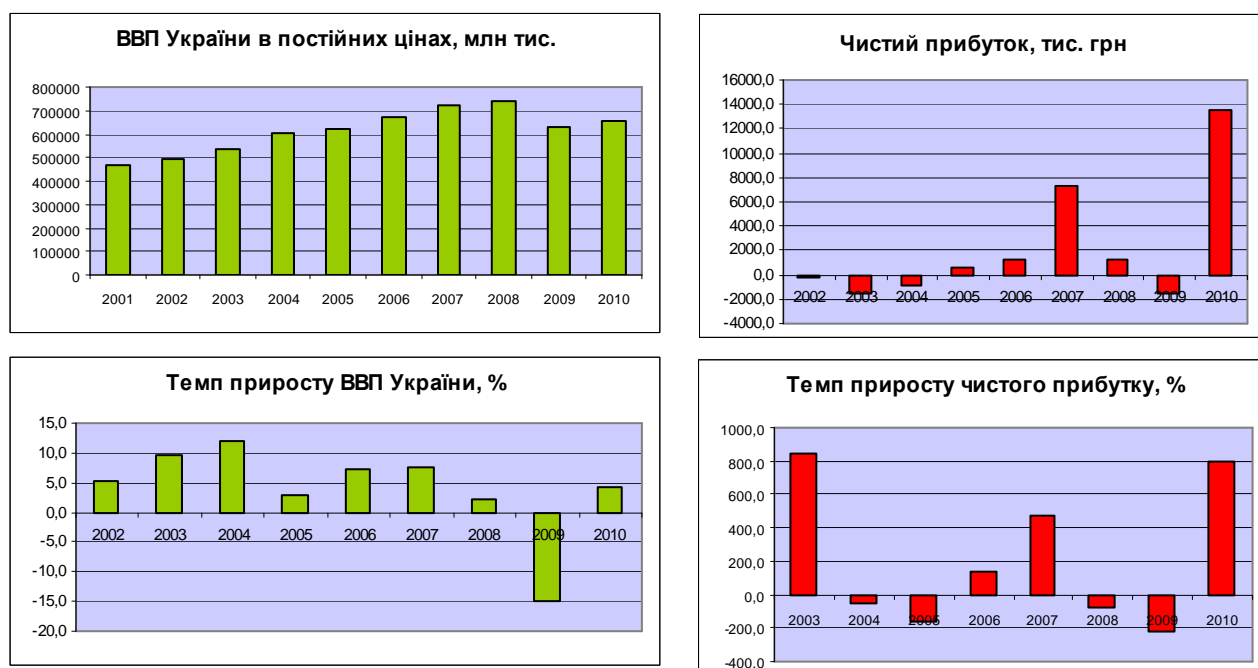

Рис. 9. Динаміка ВВП України та чистого прибутку підприємств-забудовників у 2001-2010 рр. (у постійних цінах та у % до попереднього року)

Взаємозалежність ВВП України та чистого прибутку підприємств-забудовників досить чітко прослідковується. Статистичний аналіз також це підтвердив. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена склав 71,7 %, що засвідчує досить сильний взаємозв'язок між цими показниками. Рівняння регресії вказаної залежності виглядає наступним чином: $\hat{y} = -15143 + 0,0275x$. Частка змін чистого прибутку, яка викликана саме змінами ВВП України, становить лише 0,187.

Під час аналізу фінансових результатів будівельних підприємств було виявлено підприємства-виробники будівельних товарів та підприємства-забудовники, зміна доходу та прибутків яких не відповідає усередненим даним. До таких підприємств відносяться: ВАТ „Житомирський комбінат силікатних виробів”, ВАТ „Чернівецький цегельний завод №3”, ВАТ „Комбінат Будіндустрії”, АТ холдингова компанія „Київміськбуд”, АТ „Запорізький домобудівний комбінат” та інші [10]. На рис. 10 відображена динаміка чистого прибутку цих підприємств у порівнянні зі зміною чистого прибутку усіх досліджених підприємств протягом 2002-2010 рр.

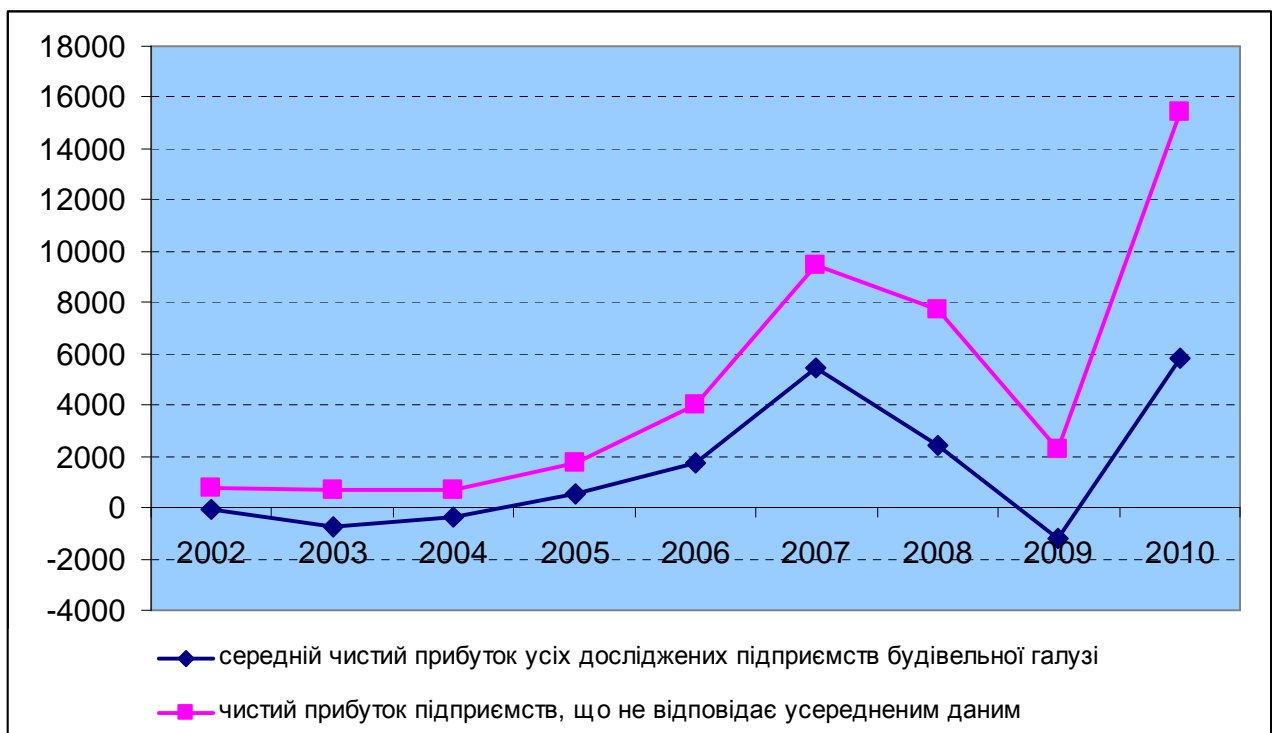

Рис. 10. Порівняння динаміки зміни чистого прибутку усіх досліджених підприємств будівельної галузі із підприємствами, чистий прибуток яких відрізняється від усереднених даних (2002-2010 рр.)

Аналізуючи наведену діаграму, можна зробити висновок, що загальна тенденція зміни чистого прибутку зберігається. Зокрема, зростання чистого прибутку відслідковується з 2005 року. Протягом 2008 року стрімко знижується і лише в 2010 році набуває стрімкого злету. Проте в динаміці середнього чистого прибутку досліджених підприємств простежуються від’ємні значення цього показника у 2002, 2003, 2004 та 2009 роках. В цей же час бачимо, що

деяким підприємствам будівельної галузі вдалося отримувати прибутки як в період президентських виборів та політичної нестабільності у 2004 році, так і в період економічної кризи 2009 року.

Отже, досвід цих підприємств показує, що можна захиститися від циклічності. Тому необхідно всебічно вивчати їх економічну діяльність на різних етапах економічного циклу, з'ясувати основні заходи й методи захисту та розробити стратегію антициклічного управління, щоб впроваджувати її на усіх підприємствах будівельної галузі.

Висновок.

Виходячи з усього вище зазначеного, можна стверджувати, що динаміка ВВП України під час економічного циклу має величезний вплив на показники ефективності підприємств будівельної галузі. Це зумовлює необхідність детального вивчення цього впливу і застосування виявлених закономірностей в процесі розробки та реалізації антициклічної стратегії будівельних підприємств.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Скрипник А.Л., Ткаченко Ю.О. Антициклічне управління будівельними підприємствами України як форма їх захисту від негативних наслідків економічної циклічності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2010_2/Tkachenko_210.htm
3. Квартальні розрахунки ВВП України за 2001-2010 роки: Статистичний збірник [Текст]. — К.: Державна служба статистики України, 2011. — 190 с. — С. 21-22, 61-62.
4. Соціальні індикатори рівня життя населення: Статистичний збірник [Текст]. — К.: Державна служба статистики України, 2011. — 219 с. — С. 145-147.
5. Шибіріна С.О. Статистична характеристика розвитку первинного ринку

- нерухомого майна в Україні [Текст] / С.О. Шибіріна // Статистика України, 2009. — № 3. — С. 58-63.
6. Обсяги будівництва в Україні зросли вперше за три роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/business/realestate/1324848-obsyagi-budivnictva-v-ukrayini-zrosli-vpershe-za-tri-roki-minregion>
 7. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://smida.gov.ua>
 8. Захарченко П.В. Довідник по ринку будівельних матеріалів для внутрішнього облаштування та оздоблення приміщень (за даними 2010 р.). [Текст] / П.В. Захарченко, О.М. Гавриш, Є.К. Карапузов, А.Л. Скрипник та інші. — К.: КНУБА, СПД Павленко, 2011. — 252 с.
 9. Кабмін порахував ріст ВВП на 2012 рік: прогноз позитивний [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/kabmin-porahuvav-rist-vvp-na-2012-rik-prognoz-pozitivniy.html>
 10. „Київміськбуд” очолив рейтинг стійкості українських будівельних компаній [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/detail/59504>